

З ЛИСТІВ ДМИТРА ДОРОШЕНКА ДО О. П. ОГЛОБЛИНА

PRAG XII
Hradeschinerstr. 49.
29. X. 1942

Високоповажаний Олександр Петрович!

Признаюся Вам, я таки вже скучив за Вашими листами: така вже егоїстична людська натура — Ваші листи настільки змістовні й цікаві, що я, хоч і знаю, що Вам тяжко листуватись, вже через самий брак світла, але не можу вдержатись, щоб не провокувати Вас на писання; та й Ви самі даєте мені привід, бо от позавчора, 27 с. м. дістав від Вас листа із дня 10. X., там, де й виписки щодо універсалів П. Дорошенка і фотографії Мазепиного дзвону. За все, за все сердечно Вам дякую!

Напевно Ви вже бачились з Євг. Сем.¹⁾ і знаєте від нього, як стоїть справа з Вашими рукописами. Отже, рукопис про авторство «Исторіи Рус(овъ)» закупило Укр. Іст.-Філ. Т-во,²⁾ про гонорар певно переказав Вам, а може й залагодив Євг. Сем. Праця має піти до «Праць» Т-ва, але коли вона появиться, — трудно сказати, бо це не від нас залежить, а в значній мірі від друкарів, людей, що їх серця обросли мохом, і нічим їх не діймеш. Треба узброїтись в терпеливість. Інші, менші рукописи, я передав проф. Антоновичу, вони будуть зачитані на засіданнях Т-ва і правдоподібно придбані для друку в «Працях» Т-ва. Коли би з'ясувалося змога раніше опублікувати їх у Львові (у виданнях Наук. Ін-та ім. Ш.)³⁾, то, коли на те буде Ваша воля, передамо їх туди.

Тут недавно в місцевім органі пражських «націоналістів», у «Наступі», було надруковано Вашу коротеньку статтю про залізнорудну промисловість на Зах. Україні. Чи це Ви її дали, чи вони передрукували звідкись, може з «Нов. Укр. Слова», яке я бачу дуже нерегулярно й не можу тому перевірити? Це я пишу лише тому, що коли «Наступ» буде далі друкувати дещо з тем, на які написано статі, що Ви мені надіслали, то в Істор.-Філ. Т-ві ніяково буде їх зачитувати *post festum*, хоча б у «Наступі» друкувалося й *in extenso*.

Не знаю, як було би з іншими Вашими працями, що Ви згадуєте: «Крипацька фабрика» завелика, щоб втиснути в «Праці», а що до приватних видавництв, то ледве чи при сьогоднішніх обставинах хто з їх візьметься видати. Це Вам Євг. Сем. напевно все з'ясував. Що-до праць менших, то з ними легше, от як про укр.-голл(инські) справи. В крайнім разі цю річ можна дати до «*Jahrbücher für Osteuropäische Geschichte*» проф. Übersberger-a, я з ним в добрих стосунках; там і гонорар непоганий дадуть, але ж вони також виходять дуже рідко, добре як двічі, а то й раз на рік. Що-до

¹ Євген Семенович Вировий (1889-1945), педагог і громадський діяч на Катеринославщині, голова Культурно-Просвітньої Комісії Трудового Конгресу 1919 р. На еміграції (у Празі) — бібліолог, видавець і філіяліст.

² Українське Історично-Філологічне Товариство у Празі існувало з 1923 року. Головою Товариства весь час (до 1945 р.) був проф. Дмитро В. Антонович (1877-1945).

³ Науковий Інститут ім. Шевченка мав бути утворений у Львові р. 1942, на місці закритого більшовиками НТШ. Але ця ініціатива українських наукових і громадських кіл натрапила на заборону з боку німецької окупаційної влади й проект Інституту не був здійснений.

Лобисевича, то його охоче взяв би до свого «Zeitschrift für Slav. Philologie» проф. Vasmer, з яким у мене такі зовсім приятні відносини, але ж і він випускає тепер свій «Zeitschrift» раз на рік.

Дуже мені приємно, що Ви нав'язали безпосередній контакт з проф. Крупницьким. Ми з ним стараємось постачати Вам книжки, і так ось «Укр. Еміграція» Наріжного іде до Вас аж двома шляхами, а коли б не доїхала, то для Вас в резерві лежить третій примірник. А чи не краще висилати все на Ваш Архів, може навіть без означення Вашого імення, а Ви будете знати від мене чи від Крупн., що то для Вас? Маємо для Вас і «Науковий Збірник»⁴), дістанете і його, тільки терпеливість, Geduld! Невже я Вам не переслав свого «Антоновича» й «Чикаленка»?⁵) Коли так, то вишлю при дальших листах, але сьогодні посилаю свою «Бібліографію».⁶)

Що-до передруків з наддніпр(янських) газет, то річ така: коли там подається яка звітка, то тут люде вірять і передруковують. «Пінська газета» здавалась тут найбільш зручно редагованою, бо редактор її фаховий літератор — Федір Дудко. Але як проскочив випад проти акад. Птухи, то я не знаю; просто наш редактор, проф. Бірчак, галичанин, що 20 років працював на Підкарпатті, не орієнтується в наших справах і часом таке пустить, що потім сам кається. Це слава Богу, що і В. Пархоменко (я листувався з ним до 1928 р.), і В. Петров цілі! Дуже цінні люди. Петров зараз у Харкові, я дістав його адресу й не втерпів, щоб не написати до його й не вислати йому свого «Антоновича», хоч особисто з ним не був знайомий, але дуже цінив його за праці про Куліша і Сковороду.

Я тепер маю багато роботи. Звалилася на мене ще й лекція «Die Ukraine — Politik im Weltkrieg», яку маю прочитати в тутешньому німецькому університеті 27. XI., і до якої треба добре підготувитись. Я не міг відмовитись, бо все ж таки ця лекція дає змогу прилюдно розказати перед вибраною нім. публікою (бо будуть слухати і професори, і студенти) про наші визвольні змагання 1914-18 років, а про такі справи зараз ніде не пишеться. От, напр., відома мюнхенська фірма «Oldenburg», що видає відомий «Historische Zeitschrift» (головний нім. історичний орган) звернулася було до мене влітку, щоб я дав їй видати нім. мовою великий курс укр. історії; я згодився, тільки ждав детальних умов, коли ось вчора в-во сповіщає мене, що за порадою «компетентних чинників» воно, на жаль, поки що відкладає свій план, хоч принципово не зрікається його. Це значить — «ad calendas graecas». Зате, з другого боку, нарешті дозволено пустити в світ Крупницького «Geschichte der Ukraine» (2-ге вид.), і вже Комісаріяту України замовив 2000 прим. (а вони випускають усього 2000!) та ще замовив 1000 «Мазепи», що Ви маєте.

⁴ «Науковий Збірник» Українського Вільного Університету у Празі.

⁵ Монографії Д. І. Дорошенка: «Володимир Антонович. Його життя й наукова та громадська діяльність». «Наукова бібліотека», вид. Юрія Тищенка. Прага, 1942; «Євген Чикаленко. Його життя й громадська діяльність». Видання Фонду ім. С. Чикаленка при Українському Академічному Комітеті. Прага, 1934.

⁶ «Бібліографія праць проф. Д. Дорошенка за 1899—1942 роки». Вид. Тищенка. Прага, 1942.

⁷ Мова мовиться про монографію Б. Д. Крупницького (1894-1956) «Hetman Mazepa und seine Zeit (1687-1709)» (Berlin u. Leipzig, 1942).

Спогади М. П. Василенко взялось видати таки наше Іст.-Філ. Т-во, і тепер йдуть умовлення з Натал. Дм. про їх пересилку⁸). І я перечитаю їх з насолодою! Бо це ж і про мою батьківщину йде мова, адже Івот пливе і Глухівщиною, і Новгородсіверщиною, і скільки то разів переїздив я через нього, і село Івот пам'ятаю.⁹) Взагалі я знаю майже всі села Новгородсв. пов. на лівому березі Десни від Серединої Буди до Пироговки й Ображіївки. І в мене багато дитячих спогадів з ними зв'язано. А Єсмань Миколи Прокоповича — це ж та Єсмань, яку описав Шевченко в своїй «Прогулькы сь удовольствием і не безъ морали», тільки що одного героя (Забілу) він переніс зпід Борзни до Глухова. В тій Єсмані літом 1902 р. я двічі ночував у батьків М. Пр-ча і там же вперше з ним познайомився. Звідти ж впливає й річка Єсмань, що якийсь час пливе вдовж границі Орловщини й Чернігівщини, через що Куліш називав російську літературу «заесманською».

Дуже Вам дякую за відомості про листи П. Дорошенка. Все це я перевірю по своїх шпаргалах і використаю. Шкода мені лишень, що забрав у Вас багато часу. Обіцяла мені й Нат. Дм. деякі справки, і проф. Крип'якевич зі Львова, тоді я зроблю генеральну ревізію свого рукопису й підготую до зовсім до друку. Хай лежить готовий, може колись дочекається виходу в світ.¹⁰) Що до написання короткої книжки про П. Дорошенка, то по-перше, така книга, властиво, в значній мірі зробила б зайвою появу більшої монографії, а по друге — в мене інший замір: по скільки мені дозволить час, я хотів би скласти популярну книгу про М. Драгоманова, такого типу як про Антоновича. Я дуже високо ставлю Др-ва, як патріота, як ученого й гром. діяча. Його політичні ідеї, так само як і соціальні, належать вже до історії і підлягають, так само як і його політ. діяльність, історичній оцінці; але ж ця діяльність, натхнена такою щирою, такою палкою любовію до рідного народу, полишила свій вплив незалежно від форми, в якій вона виявлялась. І мені здається, що українство було би незмірно убожчим, слабшим ідейно і морально, як би не було Драгоманова. Так само як би, скажем, не було Шевченка. Тепер тут на еміграції ввійшло в моду зневажати Драгоманова, як «обрусителя», федераліста, космополіта ітп. Ті, що це пишуть роблять це за-для демагогії, а ті, що читають, і слухають — просто не знають Др-ва. Це мене дуже обурює. І от я — гетьманець — перший і одиникий мав публічний виклад про Др-ва (24 с. м., минулої суботи) в «Громаді». Цілий рік домагався я, щоб мені дали зробити цей виклад, бо роковини смерті Др-ва минули у вересні 1941 р., і все наші люди під тим чи іншим претекстом відкладали та відсували. Але я таки свого добився. Зійшлося коло сотні людей, і всі були задоволені. Було б може і більше, але мало хто знав, не дали оповістки в газеті. Так ото я хотів і цілу книжечку написати про Др-ва, як би лиш час дсзволив, бо не так трудно написати, як зібрати матеріяли.¹¹) До речі:

⁸ Дуже цікаві спогади М. П. Василенка (1866-1935) мали бути опубліковані у Празі. Але, через воєнні обставини, видання не було здійснене й рукопис спогадів загинув.

Наталья Дмитровна — проф. Н. Д. Полонська-Василенко.

⁹ Село Івот, Новгородсверського повіту, маєток моєї двоюрідної бабки О. Й. Короткевич, де я проводив свої дитячі літа.

¹⁰ Велика монографія Д. І. Дорошенка «Гетьман Петро Дорошенко» була передана для видання до Видавництва Юрія Тищенка у Празі, де я її бачив у 1944 році. Підчас війни не можна було надрукувати цієї капітальної праці. Оскільки відомо, рукопис її загинув у 1945 році.

¹¹ Цей задум Дмитра Івановича не був здійснений.

Др-ва дуже високо ставив пок. В. Липинський, дарма, що кардинально розходився з ним у поглядах.

Ніколи я не бачив дзвону з Домницького м-ря (до речі: признаюся із соромом, що не знаю, чи не притадюю, де саме цей монастир?). Страшенно шкода, що не бачив Вашої книги (і не чув про неї!) «Україна в кінці XVII і в першій чверті XVIII ст.», Львів 1941. Чи це зовсім окреме видання, чи відбитка з Записок Унів. ім. Франка? Напишу до Крип'якевича, щоб добув і вислав мені. Там, очевидно, подано й напис на дзвоні, отже й дату.¹²⁾ Чув я ніби якийсь дзвін Мазепи висить у Києві в Лаврі, та що дзвонять у нього лише раз на рік і нікого не пускають на той дзвін подивитись. Чи це легенда, чи в цьому єсть якась правда?

Ви кажете про мою статтю за Бантиша-Каменського. На жаль, не можу Вам прислати, бо маю лиш одну-єдину коректурну відбитку з львів. «Записок», зроблену ще в осени 1938 р. Так бісові галиччани дотягли аж до війни, а потім прийшли большевики, потім перестало існувати Наук. Тов. ім. Ш. і от може тепер, як Наук. Ін-т почне щось видавати, то може пустять і Бантиша. Текст статті скорочений рівно вдвоє і зведений до 64-х сторін, отже з наукового боку обезцінений.¹³⁾

Спасибі за відомості про Л... Візьмемо це на увагу. Справді виглядає, як якийсь самозванство.

Читав Вашу замітку про «архів» п. Баранова в «Голосі». Зовсім слушно! Що це за манера зараз витикати якусь «тісну співпрацю», яка обмежується лиш до пари ділових листів!

Зауважень до «Ист(оріи) Русовь» не посылаю. Читаючи, спадали на думку деякі уваги (і то не для заперечення, а задля підкріплення Ваших аргументів деякими детальними причинками), але я не робив виписок, рукопис тепер у Музеї, і я на пам'ять не можу своїх зауважень робити. Скажу лишень, що авторство саме що до Ханенка можливе, але не доведене. Зате надзвичайно цікаве змалювання і представлення оточення, серед якого могла повстати «Исторія Русовь». Ви перевели таку аналізу зв'язків, споріднення, знайомств, що справді трудно опертись враженню, що саме тут, в гурті цих людей, серед цього оточення повсталала «И. Р.» Оті топографічні згадки для мене, що знає Новгородок, справді дуже багато говорять. Отой регіональний патріотизм новгородський, оті вказівки на «Заручей», «Замок», на провалля й яри, на церкви, все це вказує на людину, для якої Новгородок був близьким своїм містом. Взагалі Вашу працю не можна читати (я прочитав її двічі: в Берліні й тут, у Празі), її треба студіювати з самою «И. Русовь» в руках. Це я й зроблю. Мені доручено зреферувати Вашу працю на засіданні Іст.-Філ. Т-ва, то я візьму її, задержу в себе (я здав її проф. Антоновичу під розписку), візьму в бібліотеці «И. Русовь», і тоді могтиму робити якісь конкретні зауваження, хоч і того мало; але якихсь «Черн. Губ. Вед(омостей)» тут не добудеш!

Скоро вже повернеться й Євг. Сем., ото буду його розпитувати! Поки цей мій лист дійде до Ваших рук, Євг. Сем. вже буде в Празі.

¹² Про цей дзвін — див. мою монографію «Гетьман Іван Мазепа та його доба» — ЗНТШ, т. 170. Нью Йорк—Париж—Торонто, 1960, ст. 392-393.

¹³ Студія Д. І. Дорошенка про Д. Бантиш-Каменського (я бачив її у коректурному примірнику) не була надрукована, доля її мені невідома.

¹⁴ Згодом я відмовився від цієї гіпотези.

Як що побачите Льва Ол.,¹⁵) скажіть йому, що я вислав йому сьогодні звичайного листа. З рекомандо велика морока, коли шлеш який друк, як ото я Вам з цим листом, то вже посилаеш заказним, але звичайні листи теж доходять, тільки -- дивна річ -- ідуть довше, як заказні! Чому -- не можу зрозуміти.

Вам кланяються Щербаківський, Наріжний і Яковлів, усім читав уривки з Вашого листа.

Щиро Вас поважаючий
Ваш Д. Дорошенко.

¹⁵ Проф. Л. О. Окіншевич.

Богдан Винар

професор Денверського Університету

УКРАЇНСЬКА ПРОМИСЛОВІСТЬ

з передмовою

проф. Володимира Тимошенка

Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, т. 175, стор. 398, том I,

Ціна \$ 5.00; для передплатників журналу \$ 4.00

Праця запланована в двох томах і другий том уже друкується. Ціна в передплаті за два томи \$ 8.00. Швидка розпродаж першого тому уможливить швидку появу другого тому.

Замовлення і гроші надсилати на адресу нашої Редакції